radikal feminizm üzerine

Kişisel Olan Politiktir

Carol Hanisch

Redstockings

Hanife Aliefendioğlu

A. Nazar Erişkin

Kişisel Olan Politiktir

Radikal Feminizm Üzerine

Carol Hanisch

Redstockings

Hanife Aliefendioğlu

A. Nazar Erişkin

© 2013, Kült Neşriyat

The Personal Is Political
© 1969, Carol Hanisch

Genel Yayın Yönetmeni: Halil Duranay
Kitap Editörü: A. Nazar Erişkin
Çeviriler: A. Nazar Erişkin & Halil Duranay
Redaksiyon: Kamil Savaş
ISBN: 978 - 6058671744
Kült No: 09
Kategori: Radikal Teori
Kategori No: 01
Baskı Yılı: 2013 Mayıs
Sertifika No: 26033
Kapak Resmi: Külart

Baskı: Sena Ofset Amb.Mat.San.Tic.Ltd.Şti.
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi 4NB7-9-11
Topkapı / İstanbul Tel: 0212 613 03 21
Sertifika No: 12064

Kült İletişim

0506 874 55 17 (Türkiye) 0533 849 15 62 (KKTC)
info@kultnesriyat.com
www.kultnesriyat.com
kultnesriyat.wordpress.com
twitter.com/kultnesriyat

Kült Neşriyat, Cami Mah. Aslı Sok.
No: 9 Darıca/ Kocaeli – TÜRKİYE

KİŞİSEL OLAN POLİTİKTİR

İçerik

Sınırı Çizilmiş Yaşamlar - A.Nazar Erişkin.....1

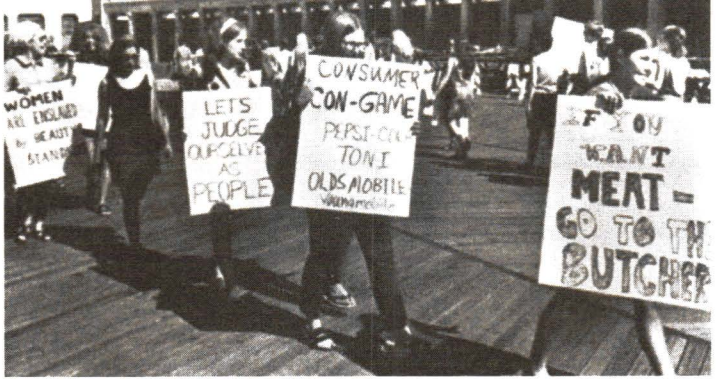
Kırmızı-jartiyerler (Redstockings) Manifestosu (1969).....7

Türkiye'de İkinci Dalga Feminizm Üzerine: Sorunlar, Eylemler, Örgütler ve Yayınlar – Hanife Aliefendioğlu.....13

'Kişisel Olan Politiktir' Mottosu İçin Güncel Bir Giriş Düzeltmeler & Yanlış Anlaşılmalara Karşı Yanıtlar – Carol Hanisch.....39

Kişisel Olan Politiktir - Carol Hanisch.....51

yazmak ontolojik farkındalığın en hacimli halidir

WOMEN
LETS
JUDGE
OURSELVE
AS
PEOPLE
CONSUMER
CON-GAME
TONI
OLDS MOBILE
WANT
MEAT -
GO TO TH
BUTCHER

Dünya radikal düşüncesinin en önemli köşe taşlarından biri olan 'Kişisel Olan Politiktir' metnini, eklemelerle zenginleştirerek Türkçe'ye kazandırmış olmaktan dolayı mutluyuz. Bu kitabın projesine daha başından beri her türlü katkıyı sağlayan ve destek olan Carol Hanisch'e, metni zenginleştirme konusunda bizlere desteklerini esirgemeyen Hanife Aliefendioğlu'na ve A. Nazar Erişkin'e derin şükranlarımızı sunuyoruz.

Kült Neşriyat

Mottonun çevrimi üzerine kısa not

'Personal is The Political' mottosundaki 'personal' tanımı, Türkçe'ye 'kişisel' olarak ya da bazen Aliefendioğlu'nun belirttiği üzere 'özel' olarak çevrilmiştir. Bazı çevirilerde ya da Hanisch'in mottosuna atıfta bulunan metinlerde, her iki karşılığı da görmek mümkün. 'Kişisel olan Politiktir' ya da 'Özel Olan Politiktir' kullanımları arasında belki kullanımın içeriğine ya da anlamın yönlendirilişine göre nüans farkları görülebilir. Carol Hanisch'in metnini çevirirken bizim önerimiz 'kişisel' ifadesi oldu. Bunun sebebi; kişisel ve özel sıfatlarının her ikisinin de 'öznellik' vasfı taşımalarıdır ve Hanisch'in metni boyunca, bir özne olarak kadının kişisel problemlerinin politik içeriğine vurgu yapılmasından dolayı 'kişisel' tanımının 'personal' ifadesini daha iyi ifade edeceğini düşünmemizdir.

Sınırı Çizilmiş Yaşamlar

Elinizde tutuğunuz kitap, farklı coğrafyaları kadın merkezinde bir araya getiriyor. Bunu yaparken de kah kızıl jartiyerlerine sıkıştırdıkları mottoları, kah eylemleri ya da sessizlikleriyle birbirlerini, toplumu ya da kendilerini tartmaya, bulmaya ama en çok da anlatmaya yakın duran kadınların; yüksek sesle tekrarladıkları bir sesi içimize sokuyor... Bu öyle bir ses ki; gizlenmeye en çok çalışılan yerlerde, örneğin ağzı burnu kapatılmışken aslında en gür duyulan; öyle bir ses hayal edin ki kulaklarınızda hep daha fazlasını anlatan... Anlaşılmak istenmediğinde hırçınlaşmak yerine kabuğuna çekilen, içine atan...

Kendini oyan...

Aslında başka başka kadınların bir araya gelip isim koymadan konuşabildiklerini, başka dünyalara olan aidiyetlerine inat anlaşabildiklerini görmek istemeyen başka başka hayatların müdahil olmadaki ısrarcılığı biraz da anlatılmak istenen. Hep ben varım deme ihtiyacının yorduğu ruhların, serbest dolaşma

ihtiyacını farklı şekillerde dışa vurma isteği... Birinin durumuna bakıp kendini haklı çıkarma çabası, başkasının varlığından kendini anımsama/mama vakası da yok değil tabii...

Bunu görüp biraz daha yılgınlıkla politikanın çarkında ezilmekten ve dahi popüler muhabbetlere başlık üretmekten ötesini istemek/istememek. Geride kalmak, ötelemek, ilgilenmemek, apolitik kadınların varoluşundaki gizemi çözmek...

Tıpkı hep bir başkasının diğerini anlatma çabasının (söz gelimi, akademideki steril ortamından burnunu çıkarmadan, ezilen kadını anlatabileceğini düşünenden, siyaset sahnesindeki kadınların sayısını arttırmak hedefini defalarca tekrarlayıp, konunun özünün artan sayı değil; "erkekleşmiş" kadın yaratmadan bunu başarabilmek olduğunu anlamayan siyaset figürüne; daha fazla doğursun diye kadını daha erken emekli eden ama çalışma hayatında onun yerini hep çıkış kapısının yanı gören zihniyete) aslında kendini bile anlamaktan uzaklaştıran soğukluğu gibi...

Zaten o denli sağırken aslında kulaklar, tiz seslere olan duyarsızlık... Çoğu zaman varlığıyla bir başkasının dünya üzerinde kapladığı alana tehdit değilken, yokluğu ile toplum vicdanının orta yerine mıhlanan kadınlar...

Hayatlar. Hayatlarıyla masal olanlar. Hayatı üzerinde söz hakkı olmayanlar. Hangi toplum katmanında olursa olsun, kalıbı çizilmiş olanlar. Evliyken ölen bir kadının ardından "su testisi su yolunda" yorumunu yapan fularlı adamlar ülkesinde; halen öleni suçlayan sessizliğin vicdanıyla hesaplaştığı güne duyulan hasret gibi biraz...

Farklı dillerden yüzlerce, binlerce türkü söylenen ülkenin topraklarında, kadermiş gibi hep aynısını, hep aynısını istemek; emirmişçesine söylemek... Hasret hep...

Doğduğu toprak değil insanı özgür kılan. "Barış gelini" olup yola düşen İtalyan Picca Bacca, ruhu özgür kalsın diye gezerken, evinden kilometrelerce uzakta önce tecavüz edilip sonra öldürüldüğünde "ne işi vardı ki zaten burada" dedilerdi.

- Hem ne yapıyordu ki?

- Otostopla geziyordu. Giydiği gelinlikle mesaj vermek, varlığına anlam katmaktı belki düşüncesi kim bilir.
- Saçmalık. Otursaydı evinde... Ölmezdi. Tecavüz de edilmezdi...

Doğduğu toprak değil insanı özgür kılan. Evli bir amatör fotoğrafçı kalkıp evinden geldi diye aynı vicdan kapattığında gözlerini hep birden haykırdılardı:

- Ne işi vardı ki zaten oturaydı kocasının yanında!

- Öldü be öldü

- Oturaydı evinde ölmezdi hem!

Doğduğu toprak değil insanı özgür kılan. Hak ediliyor özgürlüğü ruhun... Köyde annesinin eteğinden 'koca'sının yatağına geçişi arasındaki zaman birkaç yılla sınırlı kızın umudu, hayali hep çizildiği kadar... Hep... Çünkü fazlası zarar...

Evinde otursa, okula gitmese, kalbi aşka düşmese, geleceğini rüyasında görüp peşine düşmese kadınlar; herkes olur muydu daha mutlu... Ölmezdi... Nefes alıyor olmak hala; diyebilir miyiz ki pek çoklarının yaşadığının kanıtı... Ölü gelinlerin ülkesinden

merhaba. Pek çok taze hayatın gözler önünde söndüğü ülkeden...

Zaten sınırı çizilmiş yaşamların içinde en "özgürüm" diyeninin bile ödediği bedellerin çoğunu unutmaya çalışıp yoluna devam ettiği düşünülürse kadınların; üzerine konuşulacak çok şey var demek ve bu kez sesli her zamankinden... Örneğin 21. Yüzyılda 'çocuk da yaparım, kariyer de' demek, ancak bir ped markasının sloganı olabiliyorsa, içindeki pıhtıların akıp gitmesi; boşalıp "temizlenmesi" gereken başka yerler de var demek...

Zorbalığın her hali, faşizmin her rengi, kapitalizmin iliğimize sinmiş izlerinin gölgelediği hayatlarımızda daha çok acı, daha çok öfke, daha çok yalnızlık biriktiriyoruz erkeklerden. Bunun nedeni içimizdeki kalabalığa verdiğimiz değer belki istesek de susturmakta başarılı olamayışımız etrafımızdaki o sesleri.

Belki de bu yüzden hep sorulan o bildik sorulara bizden pek uzak bir coğrafyadan; bambaşka deneyimlerden cevap aktarmaya çalışan bu kitap;

aslında bunların daha sesli konuşulması gerekliliğinin altını da kalın kalın çiziyor...

Carol Hanisch gibi bir yazarın Türkçeye kazandırılan bu kitabında, doğduğumuz topraklardakinden çok daha farklı öyküler duyduğunuzu düşünüyorsanız belki biraz daha dikkatli dinlemekte fayda var. Çünkü onlar hep etrafımızdalar...

A. Nazar Erişkin
2013, Girne

KIRMIZI-JARTİYERLER (REDSTOCKINGS) MANİFESTOSU (1969)

1

Bireysel ve öncül mücadelelerden yüzyıllar sonra, kadınlar erkek egemenliği karşısındaki özgürlüklerini kazanmak için bir araya geliyorlar. Kızıl-jartiyerler bir araya gelme ve özgürlüğü kazanma eylemine adanmışır.

2

Kadınlar ezilen bir sınıftır. Maruz kaldığımız bu total baskı hayatlarımızla ilgili her görüşümüzü etkilemektedir. Seks objeleri, damızlık üretenler, ev köleleri ve ucuz işçiler olarak sömürüldük. Bizler, tek amacı erkeklerin yaşamı için uğraşan bayağı varlıklar olarak kabul gördük. İnsanlığımız inkar edildi. Kurallara karşı gelen davranışlarımız, fiziksel şiddetle zorla engellendi.

Çünkü biz, bu şiddeti çok mahrem tuttuk, birbirimizden izole bir halde yaşadık, yaşadığımız kişisel acıları bir politik koşulmuş gibi düşündük. Bu durum kadınların erkeklerle olan ilişkilerini, iki kişi arasındaki özel bir durummuş gibi görme illüzyonunu yarattı. Gerçekte, her ilişki bir sınıf ilişkisidir, bu nedenle kadın ve erkeğin ilişkisindeki kişisel sorunlar, kolektif olarak çözülebilecek politik sorunlardır.

3

Baskı unsurlarımızı erkekler gibi tanımlamalıyız. Erkek iktidarı bilinen en eski ve en temel hükmetme biçimidir. Tüm baskı ve sömürü biçimleri (ırkçılık, kapitalizm vb.), erkek iktidarının birer uzantılarıdır: bir erkek bir kadına hükmeder, bir grup erkek geri kalan her şeye hükmeder. Tarihsel olarak bütün güç yapıları, erkek-merkezli ve erkek-hakimiyetinde olmuştur. Erkek; tüm politik, ekonomik ve kültürel kurumları egemenliği altına alarak kontrol etmiş ve bu kontrolünü fiziksel şiddetle desteklemiştir. Erkekler

güçlerini, kadını ikinci planda tutmak için kullandılar. Tüm erkekler; ekonomik, cinsel ve psikolojik faydalarını erkek egemenliğinden elde ederler. Tüm erkekler kadınlara baskı kurar.

4

Erkekler sorumluluk yükünü ya kurumlara ya da direkt kadınların kendilerine yönlendiriyorlar. Bu iddiaların baştan savmalığını kınıyoruz. Kurumlar kendi başlarına baskı yaratamazlar, kurumlar yalnızca baskı araçlarıdır. Kurumları suçlamak, erkek ve kadının eşit derecede mağdur olduğunu iddia etmektir, bu durumda erkekler, ortaya koydukları şiddetin zorunlu bir dayatmanın sonucu olduğu mazeretini uydurabilirler.

Aynı zamanda kadınların, maruz kaldıkları şiddete izin verdikleri suçlamasını da reddediyoruz. Kadınların iddialarının beyin yıkamayla, ahmaklıkla ya da akıl hastalığıyla alakası yok, bu tamamen erkeğin sürekli devam eden rutin baskısının bir sonucu. Kendimizi değiştirmemize gerek yok ama

erkekler değişmeli.

Tüm bunların arasında ise en cahilce bahane kadınların da erkeklere baskı uyguladıkları yönündedir. Bu illüzyonun temel sebepleri; bireysel ilişkilerin politik bağlamından tecrit edilmiş oluşu ve erkeklerin kurdukları her tür baskıya karşı hiçbir meşru mücadeleyi tanımama eğilimleridir.

5

Kişisel deneyimlerimizi önemsiyoruz ve deneyimlerimiz konusunda hissetiklerimizi de. Çünkü bu, içinde bulunduğumuz genel durumu tanımlamak için hayli önemli. Erkek egemen kültürünün yarattığı hiçbir ideolojiye itibar edemeyiz. Tüm genellemeleri ve deneyimlerimizle uyuşmayan her şeyi sorguluyoruz.

Temel amacımız; deneyimlerimizi paylaşarak ve alenen maruz bırakıldığımız kurumlarımızın cinsiyetçi esasları üzerinden bir kadın sınıfı bilinci

geliştirmektir. Bilinçlendirme, bireysel çözümlere işaret eden ve hatalı bir şekilde kadın-erkek ilişkisini bireysel ilişkiler olarak kabul eden bir terapi biçimi değildir. Ancak özgürleşme hareketimizin, hayatımızla ilişkili somut gerçekler üzerine kurulu olduğu fikrini korumalıyız.

Dürüst olmak gerekirse bir sınıf bilinci yaratmanın temel gereksinimi, özel hayatımızda ve kamusal alanda, kendimiz ve diğer kadınlarla ilintilidir.

6

Bütün kadınları tanımlıyoruz. Bilhassa ekonomik anlamda zayıf ve yoğun şiddete maruz kalmış kadınları.

Kadınları birbirlerinden ayıran tüm ekonomik, ırksal, eğitimsel ve statü ayrıcalıkları farklarını reddediyoruz. Kadınlara karşı olan tüm önyargıların farkına varıp, onları bertaraf etmeliyiz.

İç demokrasiye ulaşmak için çabalamalıyız. Hareketimizdeki kadınların hepsi eşit katılım hakkına

sahip olmalı, eşit sorumluluklar omuzlamalı ve politik gücünü geliştirmeli - bunlar bizim yapmamız gereken en önemli işlerdir.

7

Tüm kız kardeşlerimizi, mücadelemiz için birleşmeye çağırıyoruz.

Tüm erkekleri, maskulen ayrıcalıklarını terk etmeye ve insanlık faydası adına kadın özgürleşmesini desteklemeye çağırıyoruz.

Özgürlüğümüz için kavgamızı yürütürken, daima baskı uygulayıcılar karşısında kadınların tarafında olacağız. 'Devrimci nedir', 'yenilikçi nedir' diye sormayacağız, sadece kadınların iyiliği için ne gerekiyorsa onu yapacağız.

Kişisel mücadele zamanları geride kaldı. Şimdi hep birlikte hareket edeceğiz.

Türkiye'de İkinci Dalga Feminizm Üzerine: Sorunlar, Eylemler, Örgütler ve Yayınlar

Hanife Aliefendioğlu[1]

Feminizmi basitçe ve kısaca sosyal eşitsizliklerin nedeninde cinsiyete dayalı ayrımcılıkları bulan kişi ve hareketler olarak tanımlamak yeterlidir. Bu yazı, Türkiye'de ve Kuzey Kıbrıs'ta feminist hareketin 1980'lerden sonraki işledikleri sorun alanlarının, eylemliliklerinin, yayınlarının bir dökümünü yapan bir literatür taraması olarak tasarlanmıştır. İkinci dalga feminist hareketi saptaması olan "Kişisel olan politiktir" ifadesi, özel ve kamusal alan ayrımı, ataerki, toplumsal cinsiyet gibi temel kavramların feminist literatüre kazandırılması sürecine odaklanacaktır. Bunu yaparken yayınlar, eylemler, örgütlenme biçimleri, kurumsallaşmalar ve kadın hareketinin yerli bir feminizme ilişkin tartıştığı sorunlara odaklanacaktır.

---

[1] Doğu Akdeniz Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo TV, Film ve Gazetecilik Bölümü.

İkinci dalga feminizm; sorunsallaştırdığı toplumsal cinsiyet ilişkileri, eylem biçimleri ve çözüm arayışları bakımından liberal feminizmden veya birinci dalga feminizmden ayrılır. Birinci dalga feminizmin dile getirdiği toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorunu, eşit değerdeki işe eşit ücret, eğitimde, istihdamda fırsat eşitliği, seçme ve seçilme hakkı gibi taleplere, kısaca toplumsal cinsiyet eşitliğine odaklanır. Batılı ülkelerde 1960'larda ortaya çıkan ikinci dalga hareket ise hem akademik ve kuramsal düzeyde hem de aktivizm düzeyinde ataerkini, özel alandaki kadın erkek arasındaki güç ilişkilerini, kadına yönelik şiddeti (erkek ş iddeti), aile içi iş bölümünü, cinsel taciz, tecavüz ve pornografiyi sorunsallaştırarak birinci dalga feminizmin yazın ve eylemlerinin üzerine yeni bir katman ekler, kısaca farklılıklara odaklanır.

Çakır'ın radikal feminizmin Türkiye'deki serüvenine ilişkin saptamasını aktarmak yerinde olur. Çakır, İkinci dalga feminizmin radikal feminizmle

başladığını, Türkiye'deki ikinci dalganın öncülerinin öncelikle solcu ve sosyalist olduklarını, feminizmin çoğullaşmasının radikal feminizm içinde gerçekleştiğini aktarır (2011: 181). Radikal feminizmin ilk sloganı de Beauvoir'un ''kadın doğulmaz kadın olunur" ifadesiydi, ardından bu terminoloji veya jargona "kişisel olan politiktir" ve ataerki katılır[2]. Hanisch'in "kişisel olan politiktir" ifadesi bilinç yükseltme gruplarının politik bir eylem değil olsa olsa terapi olacağına ilişkin bir eleştiriye yanıt olarak kaleme alınmıştır. Buradaki "politik" için belki "küçük p ile politik" denebilir ve seçimler, oy kullanma, kurumsal siyasi partiler düzeyinde değil daha geniş anlamda, bir biçimde kurgulanmış toplumsal örüntünün başka türlü de kurgulanabileceğine işaret eder. Bilinç yükseltme gruplarındaki birçok kişisel'in ortak olması hali onu politik kılar.

---

[2] Carol Hanisch tarafından 1969 yılında ikinci dalga feminizme armağan edilen bu ifade, bu yazının da içinde yer aldığı kitabın asıl meselesi olduğu için bu konuya değinmiyorum. Bu ifade Türkçe'de zaman zaman "özel olan politiktir" biçiminde de kullanılır. Ben ingilizce(personal is political)'sinden aynen çevirisini tercih ettim.

İkinci dalganın evrensel ve tarihsel bir ezme mekanizması olarak tanımladığı ataerki kavramı, aynı zamanda birinci dalganın çözüm olarak sunduklarının ataerki varolduğu müddetçe gerçekleşmeyeceğini ortaya koyar.[3] Radikal feminizm öncelikle kadınları özel alanda ezen baskı mekanizmalarını tartışmaya açmıştır. Radikallik eylem ve dilde bir militanlıktan çok eşitsizliğin özünü açıklama anlamında bir radikalliktir. Radikal feminizm, bugün sıklıkla başvurulan kavramı "Ataerki"ni yapısal bir ezme biçimi olarak önermiş ve sorunsallaştırmıştır. Walby, ataerki kavramını bir kurama dönüştürürken onun tarihsel olduğu kadar esnek ve başka ezme biçimleri ile iş birliği içine girebilen yapısından söz eder. İkinci dalga Batılı feminizmin karşı çıktığı, kadınlar

---

[3] Bu kısa giriş yeterli olmamakla birlikte konumuz, Türkiye'de Kuzey Kıbrıs'ta ikinci dalga feminizmin yankılarının izini sürmek olduğundan, meraklısına ikinci dalga feminizmin ve daha özelde kültürel, radikal, lezbiyen, Marksist ve sosyalist feminizmin arka planını çeşitli okumalar önererek kapatabiliriz. İkinci dalganın öncülerinden de Beauvoir'in *Kadın: İkinci cins* başlıklı eseri, Kate Millet'in *Cinsel Politika*'sı, Sosyalist Marxsist feminist düşünürlerden Juliet Mitchell'in *Kadınlar: En Uzun Devrim* başlıklı kitabı, siyahi feminizmin temsilcileri Angela Davis'in *Kadınlar Irk ve Sınıf* başlıklı çalışması gibi birçok temel kaynağın Türkçe'de mevcut olduğunu söyleyelim.

üzerindeki baskının ana nedeni olarak gördüğü ataerki, kapitalizm ve endüstriyel ilişkilerle işbirliği içindedir. Yani Sancar'ın deyimiyle "kadınları hem özel alana kapatan hem de üretim alanında ikincilleştiren" bir ataerki (2009: 246). Orta Doğu, üçüncü dünya feminizmi ve modern ulus devletlerde toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda birçok çalışmaya imza atan Kandiyoti (1997) ise kadınların ataerki ile ilişkisinin her zaman bir ezen ve ezilen arasındaki eşitsiz ilişki olmadığını, ataerkinin koruyucu yanlarına işaret ederek kadınların kendilerine göreli özgürlük ve özerklik alanı yaratmak için "ataerki ile pazarlık" ettiğini belirtir.[4]Ataerkilliği evrensel, tarihsel ve sistematik bir baskı aracı olarak gören birçok feminist, yine kendi içinden çıkan kadınların erkekler tarafından ezilmesinin, kadınlar ve erkekler arasındaki farka yoğunlaşılmasının kadınlar arası farklılıkları ve öznellikleri görmediği veya ikinci plana attığı gerekçesiyle eleştirildi (Ramazanoğlu

---

[44] Sylvia Walby toplumsal cinsiyetle arasında kadın aleyhine kurulan iktidar ilişkilerini yani ataerikini altı farklı yapıda çözümler: Bunlar ücretli işgücündeki farklışlaşma, ev içi ücretsiz emek, kültür, cinsellik, şiddet ve devlet kurumlarındaki ataerkil sömürü ilişkileridir (1990)

1989; Kırca-Schroeder, 2007: 64). Erkekler tarafından ezilen bu homojen kadın kategorisi kadınların kendi aralarındaki farkları yoksayan ve öznellikleri hesaba katmayan bir tuzağı kendisine örmüş oluyordu.

Türkiye'de ikinci dalga feminist hareket Tekeli'ye göre 1980'lerden itibaren başlayan feminist toplantılar, yürüyüşler askeri darbeden sonra Türkiye'deki ilk demokratik hareketti ve öncüleri kadın olduğu için askeri rejimin hoş gördüğü ve demokratikleşme vitrini olarak sunduğu bir hareketti (1995). Bu durum, belki askeri güçlerin, susturduğu muhalif seslerin yerine ''politik bir talebi olmayan'', "devlete karşı olmayan", "kadın olduğu için zararsız olan" bir hareket olarak kadın hareketini koymuş olması olarak okunabilir.

Sancar, Türkiye'de 1980 darbesiyle sona eren radikal siyasetle feminizmin ortak hareket edememesi nedeniyle feminist taleplerin siyasa oluşturmakta yetersiz kaldığını not eder (2009: 247). Bu anlamda

feminist hareket "bir tür devlet feminizmi ya da kadın erkek eşitlik politikası yaratmakta" başarısız oldu ve "ittifak yapacak ortak" bulamadı. Bu argümanı destekler nitelikte Fougeyrollas-Schwebel de Avrupa'da hareketin solla ittifak yapmasının kadın hakları açısından büyük bir adım olduğunu belirtir, benzer bir sosyal demokrat parti olmadığı için ABD'de bu konuda yol alınmasının geciktiğine değinir (2007: 177).

Kadın hareketinin günümüzdeki muhalif hareketlere en önemli katkılarından ve ilham kaynaklarından biri örgütlenme konusunda olmuştur. Yine Tekeli'ye göre kadınların 80'lerdeki birlikteliklerinden ezilmişliğin farkına varmak kadar örgütlenme deneyimleri de çıktı. Bugün birçok yeni hak arama örgütlerinin hiyerarşik olmayan yatay örgütlenmeye ve rotasyona bağlı gevşek örgütlenmelerinin ilk örneklerini feminist kadın örgüt ve kolektifleri denemişlerdir. 1980'ler sonrası kadın hareketinin Batı'daki hareketle benzerliği daha çok orta sınıfın göreli iyi eğitimli ve kentli kadınlardan oluşması idi. Bu yeni feminizmin

en etkin eylemlerinden biri küçük bilinç yükseltme grupları oluşturulması ve düzenli toplantılar yapılmasıydı.[5] Birçok yazıda sözü edildiği gibi bu eylem ve örgütlenme biçiminin başka muhalif, gevşek yapılı toplumsal hareketlere örnek olduğu düşünülebilir. Örgütlenmeler genellikle uzun informal toplantıların ardından gelişti. Tüzel kişilik kazanmak isteyen bu gruplar, halen yaygın olarak var olan dernek formunun yanı sıra vakıf (Kadın Dayanışma Vakfı, Kadın Eserleri ve Bilgi Merkezi Vakfı, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı) veya şirket (Uçan Süpürge, Ka-Der) gibi organizasyonlarla varlıklarını sürdürmektedirler. Ancak örgütlenmemeyi tercih edenler de oldu. Bu arada uzman kadınların oluşturduğu Gözaltında Taciz ve Tecavüze Karşı Hukuki Yardım Projesi gibi, ya da barolar bünyesinde kurulan Kadın Hukuku Komisyonları ya da Kadın Hakları Uygulama merkezleri gibi örgütlenmeler de ortaya çıktı. Örgütlenme ve yaratıcı eylemler

---

[5] Bu arada Perşembe Grubu adlı Ankaralı feministlerin isimlerini toplandıkları Perşembe günlerinden aldıklarını, Pazartesi gazetesinin de Pazartesi toplantılarından esinlendiğini not etmek gerekir.

oluşturma deneyiminde 1995 yılında gerçekleştirilen 4.Dünya Kadın Konferansı, 1996 yılında İstanbul'da yapılan Habitat deneyiminin katkıları önemlidir. Bu toplantılar sırasında başka örgütlenme modellerini tanıma fırsatı bulan kadın hareketi aynı zamanda internetle tanıştı (Kardam ve Ecevit, 2002). Ayrıca birçok periyodik toplantılar farklı feminizmleri bir araya getiriyor, uzlaşı ve/veya tansiyonla kadın örgütleri başetmeyi öğreniyordu. Sığınaklar Kurultayı, Feminist buluşmalar, Pekin+5, CEDAW Sivil Toplum Forumu[6] bunlara verilecek birkaç örnektir.

Kadın kuruluşlarının Medeni Yasa ve Ceza Yasası'ndaki değişiklik, Yerel Yönetimler Yasası'nın değiştirilmesi, 50 bin nüfustan fazla olan kentlerde sığınma evleri kurulması, Anayasa'nın 10. maddesine kadın - erkek eşitliği ifadesinin eklenmesi ve yeni yasaların hazırlanmasındaki katkıları; bu kuruluşlar açısından protesto ve lobicilik faaliyetleri, eylemlilik ve örgütlülük anlamında büyük bir deneyim olmuştur.

---

[6] Bkz. Uçan Süpürge (2003).

Bence bu başarılı kampanyalar kadın hareketi içindeki kadınları ya da feministleri "parmak sallayan", "dili pabuç kadar"; "kentli"; "koca parası yiyen" bir avuç kadının değil halden anlayan kadınların hareketi olduğunu da medya aracılığıyla kamuoyuna gösterdi.

Işık, 90'ların başında kadın hareketinin geldiği noktayı değerlendirerek şu üç tespiti yapar: özel alandaki şiddeti ana gündem maddesi yapabilme, diğer ideoloji ve politik hareketlerden bağımsız olma ve kurumsallaşmaya adım atma (Işık 2002: 46). İkinci dalga feminizmin ilk eylemleri ağırlıkla kadına yönelik şiddete karşı eylemlerdi. "Bağır Herkes Duysun", "Mor İğne", "Kadına Karşı Şiddete Son" "Cinsel Tacize Hayır" eylem ve kampanyalarıydı. Bu gündem kadın hareketinin ve feminist hareketin gündeminden hiç düşmedi. Kadın hareketinin gündeminden şiddet hiç çıkmadı. Işık bu konuda dönemin siyasi ve idari özelliklerine gönderme yaparak bilinç yükseltme gruplarında (sol hareketten gelen) kadınlar için bu konunun neredeyse kaçınılmaz bir gündem olduğuna işaret eder (Bora ve Günal 2002:

44). "Dayağa hayır" kampanyası kadın hareketinin 'özel olan politiktir'i çok iyi anladığının bir kanıtıdır. "Dayağa hayır" gibi kısa ve net bir sloganla başlayan kadınların erkek şiddetine karşı gündemi 90'lı yıllarda ensest, tecavüz, namus cinayeti, işyerinde cinsel taciz gibi yeni boyutlarını da gündeme getirmeyi başarmıştır (Işık 2002: 55).

Erkek şiddetine karşı hareketin ilk çözüm formüllerinden biri sığınma evleri ve danışma merkezlerinin açılması olmuştu. Kadın Dayanışma Vakfı'nın Sığınma Evi[7] ve Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı bu hizmeti ilk sağlayan öncü feminist kuruluşlardı. Yine bu yıllarda sığınma evleri özerk kadın kuruluşları tarafından ve konuk evleri de kamu kuruluşları tarafından açıldı. Ancak sığınma evleri sürdürülebilirlik konusunda yeterince destek bulamamış, devlet kurumları ve yerel yönetimlerin destekleri, kazanan ideolojinin kadın sorunlarına bakışına bağlı olarak kesintiye uğramıştır. Uzun yıllar

---

[7] Ankara'daki Altındağ Kadın Dayanışma Merkezi 1991'de Kadın Dayanışma Vakfı'ndan önce kurulur (Işık 2002: 49)

direnen Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın sığınma evi de son özerk sığınma evi olarak kapanmıştır.

90'lı yılların ortalarından itibaren Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (KSSGM)'nün (Daha sonra Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, KSGM) devlet kuruluşları ve kadın örgütleri arasında yaptığı işbirliği sonucunda oluşturduğu toplumsal cinsiyet politikaları ile feminist hareket kurumsallaşmaya başladı (Kırca-Schroeder 2007: 94). [8] KSSGM'nin kurulması BM düzeyinde İnsan Hakları Konferansı, Nüfus ve Aile Konferansı, 4. Dünya Kadın Konferansı ve Habitat ile büyük bir uluslararası görünürlük kazandığı gibi terminolojisini kamuoyuyla tanıştırmak ve yaygınlaştırmak bakımından gelişme kaydetti. Ulusal mekanizmaların kurulması 1987'de 140 Birlemiş Milletler üyesi ülkenin imzaladığı bir sözleşme ile uluslararası topluluğun gündemine girmiş olsa da (Rozario 1997 akt. Kümbetoğlu 2002: 163) bu kurumsallaşma dünyanın her yerinde dirençle

---

[8] KSGM'nin tüm yayınları için bakınız http://www.kadininstatusu.gov.tr/tr/html/19149/Kitaplar.

karşılaşmıştır. Acuner, KSSGM'nin kemikleşmiş bir örgütlenme yapısına kadın gündeminin oturtulmasında karşılaştığı güçlüğe dikkat çeker (Acuner 2002: 154). KSSGM'nin görevleri arasına, 1995 Pekin'le başlayan ve AB müktesebatına da taşınan toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması (gender mainsteraming) görevi de eklenmiştir. Acuner, KSSGM için "Kurum, düzenleyici ve özellikle dağıtıcı politikalar açısından önemli gelişmeler sağlayabilmiş ancak yeniden-dağıtıcı politikalar açısından herhangi bir kazanıma imza atamamıştır" demektedir (2002: 157). Bora'nın ifadesiyle "Devlet feminizminden beslenen geleneksel kadın siyaseti ve muhalif feminizm arasındaki sınırlı ilişkileri KSSGM'nin uluslararası kuruluşlar ve topantılar için yaptığı genel çağrılar birleştirmiş, yardım örgütleri, Kemalistler, radikaller, Kürt kadınları ve İslamcı feministler birbirlerinin sesini duymaya başlamışlardı" (2002: 114). Ancak Bora, bu karşılaşmaların bir müzakere zemini doğurmadığını ve bunun kadın hareketi açısından bir kayıp olduğunu da not eder (2002: 114).

90'lı yıllar projeci feminizmin de başladığı dönem olarak nitelendirilir (bkz. Bora ve Günal 2002). Projecilik sadece gönüllü kuruluşların değil KSSGM gibi hükümet kuruluşlarının da uluslararası fonlardan aldıkları projeleri hayata geçirdikleri dönemdi[9]. Aynı dönemi Savran da kurumsallaşma ve projecilik dönemi olarak adlandırır (akt. Koçali 2002: 74). Kümbetoğlu, kadınlara ilişkin projeleri irdelediği yazısında projelerin farklı sosyo ekonomik düzeylerden kadınları bir araya getirme, farklı kadınlıkları geniş zeminde buluşturma ve geleneksel ile moderni bir araya getirme gibi işlevlerine dikkat çeker (2002: 166).

Eylemler ve kampanyalar çok sayıda Türkçe yazılmış kitap ve çevirinin yanı sıra süreli yayınlar da ortaya çıkarmıştır. Bu yayınlar Kadınca ile başlayan çizgiden büyüyerek ayrıldı. Yazko (Yazarlar Kooperatifi) Edebiyat tarafından yayınlanan Somut'ta kadınlara

---

[9] KSSGM bünyesinde UNDP tarafından desteklenen Kadının Kalkınmaya Katılımı ve Dünya Bankası tarafından desteklenen Kadın İstihdamının Artırılması projeleri bu akımın öncü projeleri olarak not edilebilir.

ayrılan sayfada feminist kadınlar ilk kez kürtaj, cinsel taciz, aile içi şiddet gibi konularda yazdılar. Kaktüs, Sosyalist Feminist Kaktüs, Defter'deki feminist yazılardan başlayan süreci 90'larda feminist popüler dergi Pazartesi, Roza, Jujin, Jin, Jiyan, Uçan Haber, daha sonraları ise Amargi, Feminist Politika,Feminist Yaklaşımlar[10] gibi birçok süreli yayın izledi. İkinci dalga feminizm popüler metinlerinde, TV dizilerinde, filmlerde, kadın erkek ve gençlik dergilerinde kadınlığın ve erkekliğin nasıl kurgulandığına bakan birçok ürün verdi.[11]

Türkiyeli kadınların herhangi bir etnik, milliyetçi, modernist projenin göstereni olması durumu bütün feminist yazının ortaklaştığı konulardan biridir.

---

[10] Kadın sözüne yer verilmesi Cumhuriyet gazetesinde 1989 yılında her gün kadın konusunda bir yazının olması veya Sabah gazetesinin kaliteli kadın gazetesi altbaşlığı ile verdiği melodi eki gibi Kırca-Schropeder 2007: 93).

[11] Popüler feminizmin kadın dergileri üzerinden okunması ve Britanya ve Türkiye karşılaştırması için bakınız Kırca-Schroeder 2007. Kadın dergilerinde ticari, ataerkil ve feminist üçlü bir gerilimden söz eden Kırca-Schroeder bu üç gerilimden Smith'den ödünç aldığı " metinsel olarak ifade edilen bir kadınsılık söylemi"nin üretildiğini belirtir (2007: 31). Ayrıca kadınlara yönelik romantik öykü ve romanlar, diziler ve dergilerden kadınların tüketerek aldıkları haz konusunda bakınız Modleski(), Radaway(),

Feministler arasındaki kuşak ve görüş çatışmasının ilk izleri radikaller ve Kemalistler arasında görülür. "Kemalistler çağcıllığın, İslamcılar müslümanlığın simgesi olarak hep kadını kullanageldi." (Eraslan 2002: 243). Bora'ya göre orta-üst sınıf kadınlar modern ulus devlet olarak Türkiye'de yaşamanın nimetlerinden yararlanırken, feminist hareketin kurucularının bu kesimden çıkmış olması feminist hareket içinde Kemalizmle hesaplaşmayı geciktirmiş, ya da kendine Kemalist feminist diyenlerin yollarını ayırmasına neden olmuştur (2002: 113). Kemalist feministlerin Atatürk'ün Türk kadınına her türlü hakkı verdiği vurgusundan çok bu hakların otoriter bir modernist anlayışla verildiği (Kandiyoti 1997); muhafazakar İslamcı kadınların kamusal görünürlük kazanma dertlerinin olduğu (Sancar 2009: 257); modernitenin kadını kurtardığı ancak özgürleştirmediği (Kandiyoti 1997); özel alandaki yükümlülükleri eşi ile paylaşmayan kadının kamusal yükünün ikiye katlandığı eleştirileri, liberal feminizmle radikal feminizm arasındaki farklı bakışların Türkiye'deki görünümü olarak okunabilir.

İslamcı feministlerin ve Kürt feministlerin ikinci dalgadan ayrılarak dini ve etnik ortak çıkarlar etrafında feminizmler oluşturması, Amerikan ikinci dalga feminizmine siyah kadınlardan gelen tepkiye benzetilebilir. Bu ayrışma ya da çeşitlenme, Kürt ve İslamcı feministlerin kadın hareketine seslerini katması, 80'lerdeki "topyekün feministliği" ortadan kaldırmıştır (Bora ve Günal 2002: 8).

Kuşak ya da görüş çatışması, yeni kuşak feministlerin devlete taleplerini sıralamaktan çok sivil toplumu güçlendirecek bir duruş ve eylemlilik sergilemeleri sonucunu doğurdu. Batılı feminizmin liberal (eşitlikçi), sosyalist ve radikal feminizmin Türkiye'deki biçimlerine ek olarak İslami feminizm ve Kürt kadınlarının etnik feminizmi doğar. Kürt hareketi ve bu hareket içinde politikleşen Kürt kadın hareketi Türkiye'de feminizmin kendine özgü bir yapı kazanmasında büyük adımlardan biri olmuştur. Çağlayan, HADEP örgütlenmesi içinde güçlenen Kürt kadınlarının Kürt kareketi içinde "Kürtlerin sosyo politik göstereni olan" , "üzerinde konuşulan"

olmaktan çıkarak Kürt kadın hareketinin özneleri haline geldiklerini aktarır (2007: 87-100).

İslami hareketler sivil toplumu ilk örgütleyen ve ilk kamusallıklar yaratan hareketlerden biri oldu. Zamanla kadınlar da bu harekette yerlerini aldılar. Ancak bu yazıda daha çok İslami feminizm ya da İslamcı feministlerin etkinliklerine değinmek yerinde olacaktır. İslamcı feministler Göle'nin (1993) saptadığı gibi ülkeyi geriye götürmek isteyen modern olmayan kesimlerce değil Türkiye'de modernizmle islamı da içine alacak şekilde müzakere etmek isteyen kadınlarca kuruldu. (Kırca-Schroeder 2007: 35)'nın not etttiği gibi "... toplumsal cinsiyet politikaları Türkiye'de batılı ve hristiyan bağlamından farklı olarak İslami kültürün etkili olduğu bir kamusal alanı işgal eder". İslamcı feministleri inceleyen yazın daha çok İslami kadın dergileri üzerinden başlamıştır. Kadın Kimliği Dergisi (bkz. Kural 1997), Kadın ve Aile Dergisi (bkz.Arat 1995), Mektup ve Bizim Aile Dergisi üzerine ilk çalışmaları (bkz. Acar 1993). Eraslan, 90'larda Müslüman kadınlar tarafından

toplam 27 dergi çıkarıldığını belirterek Mektup dergisinin 1983 yılından bu yana yayınlandığını not eder (2002: 252). İstanbul'da Gökkuşağı Kadın Platformu ve Çınar Kadın Platformu ile Ankara'da Ankara Kadın Platformu İslamcı kadınların önde gelen örgütlenmeleridir.

İslamcı feministler İslamın ayrımcı yönlerini tartışmaya açarken bu konudaki kamuyounu ve medyayı en çok meşgul eden eylemleri, kamusal alana, iş yerlerine ve eğitim kurumlarına başörtüsü ile girmek konusunda oldu. Başörtülü genç kızların kamusal alana, daha özelde eğitim ve öğretim kurumlarına girişleriyle ilgili sorunların çözümüne odaklanan ilk örgüt ise AKDER ve ÖNDER'dir (Eraslan 2002: 253). Eraslan'a göre çeşitli toplantı ve etkinliklerde dünyadaki birçok kadın örgütü ile karşılaşan Müslüman feministlerin, kadınların birbirini "tanıma ve dinleme" döneminin kendi ülkelerinde, Türkiye'de çok ağır işlediğine değinmesi çok manidardır (2002: 257). 90'lı yıllarda bir yandan nefret ve diğer yandan bir empati diliyle temsil edilen

Müslüman kadınların türban eylemi hakkında Eraslan şöyle der: "...aslında bu eylemin ne kadar da erkeklerin dışında ve zaman zaman da karşısında olan bir eylem olduğunu düşünüyorum". Göle'nin savını destekler nitelikte Eraslan, örtünmenin İslamcı kadını kamusal alana taşıyan bir köprü niteliğine işaret ederken "dindar kadınların kamusal alanda var olmaya karar verişleri, bu yüzden aynı zamanda modern bir süreç anlamını taşır" demektedir (2002: 245).

Kuşaklar arası çatışma ve ayrılmaya ya da kadın hareketinin kendi içinde bölünmesine yeni bir boyut olarak feminist hareket ve kuram arasındaki "akademik ve eylemci feminizm" ayrımını ekleyebiliriz. Şu anda Türkiye'de 20'ye yakın üniversitede kadın çalışma ve araştırma merkezleri vardır. İstanbul Üniversitesi kadın çalışmaları alanında ilk yüksek lisans programı açan kurumdur. Bunu Ankara Üniversitesi ve ODTÜ izlemiştir. Yakın zamanlarda ise Ege, Mersin, Hacettepe ve Akdeniz Üniversiteleri bunlara eklenmiş, Ankara Üniversitesi doktora programını açmıştır. Üniversitelerde kurulan

tezli ve tezsiz yüksek lisans programları ve araştırma merkezlerinin kamuoyunda toplumsal cinsiyet duyarlılığı yaratmak, kurum ve kuruluşlara insan kaynağı yetiştirmek, dolayısıyla toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılmasına katkıda bulunmak bakımından önemli rolleri olmuştur. Bu merkez ve programlar çok sayıda rapor, çeviri, kitap, tez üretmiştir. Bu yayınların İlyasoğlu ve Akgökçe (2001)'nin önerdiği kadın çalışmaları alanının farklılıkların bilgisine yönelmesi ve yerli bir feminist bilgi biriktirilmesine[12] çok katkısı olmuştur. Bu merkezler tarafından yayınlanan iki hakemli dergi vardır: Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde yayınlanan Kadın/Woman2000 dergisi ile Ankara Üniversitesi'nde yayınlanan Fe dergisi.

1997 yılında kurulan Ka-Der, Kadın Adayları Destekleme Derneği gibi kadınların hayatındaki temel sorunlardan birini, her düzeyde siyasete katılmayı

---

[12] Pazartesi Kadınlara Mahsus Gazete 1997 Eylül sayısını yerli bir feminizmin mümkün olup olmadığı sorusu etrafındaki tartışmalara ayırmıştır.

içeren daha dar alanda uzmanlaşmış oluşumlar bu döneme rastlar. Ka-Der, kadınların her düzeyde politikaya dahil olması için etkin kampanyalar ve eğitimler düzenlemiştir. Siyasi ideolojilerin dışında kadınların ortak sorunlarına ve cinsiyete dayalı ayrımcılığa profesyonelce yaklaşabilecek bir siyaset önerisiyle çok sayıda kadına politikaya katılma cesareti ve lobicilik eğitimleri vermiştir.

Kadın hareketi içinde hem ülkede hem dünyada o kadar çok şey olmaya başlamıştı ki Uçan Süpürge kadın örgütleri arasındaki iletişimi gerçekleştirmek üzere kuruldu. Benim de gönüllü olarak çalıştığım Uçan Haber yılda toplam 4 kez yayınlanan ve örgütlerin gündemlerinden kadın gündemlerini derleyerek paylaşan bir yayındı. Uçan Süpürge, TRT ve yerel radyolara çok sayıda dizi programlar yaptı (Kardam ve Ecevit 2002: 97).

Kadın hareketinin medya ile ilişkileri de 90'lı yıllardan başlayarak değişmiştir. Kadınların medya eleştirisinin en yaratıcı örneklerinden biri Pazartesi,

Kadınlara Mahsus Gazete olmuştur. Pazartesi, Koçali'nin dediği gibi "gazetelerde güme giden ya da hiç yer almayan ama kadınları ilgilendiren olaylar"ı haber yapmayı başarmış, kadın bakış açısından ve feminist objektiften alternatif haberciliğin ilk örneklerini vermiştir. Pazartesi gerektiğinde militan bir dille Kürt ve İslamcı kadın hareketini sayfalarına taşımış ve "savaş, feminizm, kadınlar" üzerine kadına yönelik şiddet, kadın konusunun dışına da çıkabilmiştir (Koçali 2002: 97). Pazartesi gazetesi feminist habercilik yaparak, okuyucularını kadın mizahıyla tanıştırararak, medya eleştirisi yaparak (Atakul 2002) feminist olan, feminist olduğunu bilmeyen ve feminist merakı olan birçok kadına ulaşır.[13]

2000'li yıllar dünyada ve Türkiye'de ikinci dalganın bitmediği ancak üçüncü dalganın doğduğu dönemdir. Bu dönem kadın hareketinin ve feminist kuramın medyayı eleştirmeye başladığı dönem olmuştur.

---

[13] Pazartesi gazetesinin ikinci dalga feminizmin arşivini internet ortamına taşıdığını not edelim. Arşive http://www.pazartesidergisi.com adresinden ulaşılabilir.

Medyada cinsiyetçilik diğer tüm sorun alanlarını kesen bir konu olarak kadın hareketinin gündeminde önemli bir yer işgal etmeye devam ediyor. [14]2000'li yılların yeni kuşak feministleri kalıcı kurumsal örgütlenmelerden çoktan uzaklaşmışlardır. Bu kuşak, İslami feministleri ya da İ slamcı kadın hareketini gerici olarak görmemek bakımından 1990'lar kadın hareketinden ayrılır. Başörtüsü eylemine destek veren birçok genç feminist kadın, yürüyüş ve protestolarda başörtülü kadınlarla yan yana olmak istemeyen ilk kuşak kadınlardan farklı davranır. 90'ların feminizmi tüm ayrımcılıklara karşı bir tavır almış olsa da 2000'li yıllar yeni kuşak örgütlü feminizme karşı olduğu kadar dünya gündemini işgal eden ve kadınları dolaylı olarak ilgilendiren konularda söz söylemeye başlamıştır.

2000'li yıllarda artık yeni feministler vardı. Bu kuşak medya ile daha stratejik ve doğrudan ilişki kurarken, kadını tüketici olarak konumlandıran popüler kültür ürünlerini eleştirenler artık bütün bunların erkek bakış

---

[14] Bu konuda bkz. Mediz, Medya İzleme Grubu.

açısıyla üretildiğinden hareketle bu yayınlara cephe almak yerine bu ürünlerin kadınlara nasıl haz verdiğini önemsiyor. Üçüncü dalga ya da post feminist ürünlerin önceki feminist hareketin kazanımlarını veri kabul ettiğini, oysaki bireysel güçlenme projeleri olarak sunulan birçok metin ve söylemin yakın bir geçmişte feminist mücadelenin konusu ve kazanımı olduğunu unutmuş göründüğünü not etmekte yarar vardır (Akis, Özakın ve Sancar 2009: 250; Gill 2007).

Yine Kırca Schroeder'in not ettiği gibi feminist hareket ve yerel bir feminist kuram içinde "farklı kimlikler ve öznellikler "üzerinden bir yazın üretilmediği, kadınların "toplumsal yapı ve sistemler tarafından nasıl ezildiğine yoğunlaş"ılmıştır (2007: 114). Ancak 2000li yılların ikinci yarısından sonra yeni kuşak hak arama hareketleri ve onları birleştiren ortak noktalar arttı kanımca. Feminist hareket ve kuram, Türkiye'de eleştirel düşüncenin ciddiye alıp işlediği konulara eşitsizlikler ve toplumsal cinsiyet boyutunu katmanın gerekli olduğunu gösterdi. Aynı

şekilde feminist hareket ve kuram analizini toplumsal cinsiyet üzerinden yapamayacağını fark ederek cinsiyete dayalı baskı ve ayrımcılığın başka baskı biçimlerini çapraz kesen sınıf, ırk, yaş, özürlülük gibi değişkenlere yöneldi. Feminizm, militarizm ve çevreci hareketlerle buluştu. Selek(t.y.), hem farklı feminizmleri buluşturan hem de feminizmleri başka hak arama mücadeleleriyle buluşturan bu feminizme Amargi ekibi ile birlikte "akrobatik feminizm" dediklerini belirtir[15]. Ataerki gibi durağan ve değişmeyi açıklamaktan uzak bir kavram ve anlatı yerine toplumsal cinsiyet, kadınlık gibi erkekliğin de bir kurgu ve çoğul ve öznel bir kimlik olduğu üzerine çalışmaya başladı (Akis, Özakın, Sancar, 2009: 250). Bugün feminizm sözcüğüne mesafeli birçok kadın ve erkek en azından toplumsal cinsiyet sözcüğünü dağarcığına katmış görünüyor.[16]

---

[15] Amargi'nin 2011 ve 2012 amargi İstanbul Feminist Tartışmalar koleksiyonuna http://www.tr.boell.org/web/111-1581.html adresinden ulaşılabilir.

[16] Makalenin Kaynakçası Kitabın Sonunda Verilmiştir.

'Kişisel Olan Politiktir' Mottosu İçin Güncel Bir Giriş

Düzeltmeler Ve Yanlış Anlaşılmalara Karşı Yanıtlar

"Kişisel Olan Politiktir" metni ilk olarak 1970'de yayınlanan *Notes from the Second Year: Women's Liberation* adlı mecmuada yayınlandı. Hareketimizin üzerinden geçen onca yıldan sonra birkaç kez daha farklı sebeplerle bu metin gündeme geldi. Metnin bugünkü tartışılma durumunu bir Google araması yapana kadar bilmiyordum, ancak gördüm ki birçok farklı dilde metin tartışılmaya devam ediyor.

Belirtmem gerekiyor ki metni yazdığımda, metne "Kişisel Olan Politiktir" diye bir başlık koymadım. Bu başlık, Kathie Sarachild'in, yayınlanacak ilk koleksiyon için önemli olduğunu gündeme getirmesinden sonra *Notes from the Second Year* editörleri Shulie Firestone ve Anne Koedt tarafından hazırlanan yıllığın içinde kondu. Metin başlığındaki

"politik" kelimesi dar anlamıyla, seçmen ve seçim siyasetini tanımlamamaktadır, aksine kelime anlamı olarak çok daha geniş bir alanı kapsayan güç ilişkilerini tanımlamaktadır.

Aslında metin, 1969 yılında, ben Gainesville Florida'dayken, orada yaşadığım bazı deneyimlerle ilgili kısa bir notla başlıyordu. Metin, SCEF (Güney Birliği Eğitim Fonu) tarafından düzenlenen toplantılara gönderilmişti, güneydeki kadın özgürleşmesi hareketini kurmak için aralarına katıldığım bir grup. Orijinal not, 'Dottie'nin Kadın Özgürleşmesi Hareketi Üzerine Düşüncelerine karşı Düşünceler' başlığını taşıyordu ve ekibin başka bir üyesi olan Dottie Zellner'in yazdıkları üzerine bir yanıttı. Zellner, bilinçlendirme faaliyetlerini sadece terapi olarak görüyor ve bağımsız Kadın Özgürlüğü Hareketi'nin 'politik' olup olmadığını sorguluyordu.

Bu, 1969'da radikal feminist hareket için çok da beklenmedik bir tepki değildi. WLM (Kadın Özgürlüğü Hareketi) ülkenin her yanına sıçramıştı.

Temel Hak ve Hürriyetler eylemleri, Vietnam Karşıtı eylemler, Eski ve Yeni Sol radikal hareketlerin tamamı erkek egemen hareketlerdi ve genel olarak kadın özgürlüğüne karşı asabi ve gergin bir tavır içindeydiler. Özellikle sadık bir savunucusu olduğum, mantar gibi yayılmış kadın özgürlüğü hareketi de erkek egemenliği tehdidi altındaydı. Mississippi'deki İnsan Hakları eylemlerinden yaklaşık on ay sonra, New York'a gittiğimde, şu ana dek gördüklerim arasında en olgun ve çok daha iyi bir gelişmeye sahip olan SCEF (Güney Birliği Eğitim Fonu) grubuyla tanıştım. Radikal, ekonomik ve politik eşitlik gibi konularda, New Deal günlerimden kalma yeterli bir donanımım vardı ve 1966'da New York büro amiri olarak gruba katıldım, benim girişimlerimle Güney'de bir kadın özgürlüğü projesi başlatmış olduk. SCEF üyesi birçok kadın ve adam, "konuya odaklanmak", "kişisel terapi"—özellikle de "politik olmayan" durumların tartışıldığı kişisel deneyim toplantılarına katılmayı kestiler.

Bu grup bazen kadınların baskı altında olduğunu

kabul ediyordu (ancak bu onlara göre, sisteme bağlı bir baskıydı) ve kadınların da eşit çalışma ve gelir hakkına ve bazı diğer eşitliklere sahip olmaları gerektiğini dile getiriyorlardı. Ancak grup, bizim "kişisel sorunlar" olarak gördüğümüz, kamusal alandaki (özellikle bedensel sıkıntılar olan) cinsiyet, kılık kıyafet ve kürtaj gibi problemleri hala tartışıyor olmamızı küçümsüyorlardı. Ev işleri ve çocuk bakımı gibi konulardaki iş paylaşımı taleplerimiz, kadının ve onun birlikte olduğu erkek arasındaki kişisel bir mesele olarak görülüyordu. Öte yandan grup içi başka bir görüş; eğer kadınlar "kendileri için dik durur" ve kendi yaşamları için daha fazla sorumluluk alırlarsa, bir kadın özgürlüğü hareketine gerek olmayacağını savunuyordu. Bizim kişisel inisiyatifimizle çözemeyeceğimiz sorunları, eğer susup sadece kendi payımıza düşeni yaparsak, "devrimin" çözeceği fikri dayatılıyordu. Kadınların maruz kaldığı baskı yine erkeklerin yararınaydı.

Baskı olgusunu kadının bireysel sorunu olarak gören erkek egemen zihniyete karşı mücadele etmemiz

gerektiğini farketmemiz Öncül Kadın Birlikteliği'ni ortaya çıkarttı. Bu yeni oluşum; ruhani, psikolojik, metafizik ve sahte-tarih ifadelerini bir gerçek olarak ortaya koyan ve 'kadınlar neden bizim yaptıklarımızı yapacaklarmış' fikrini öne süren materyalist yaklaşım üzerine inşa edilmiş eski kadın karşıtı harekete bir meydan okumaydı. (Materyalist derken kasttetiğim; "tüketim mallarına duyulan tüketici arzusu" değil, sözde 'gerçeklere dayandırılmış' Marksist materyalizmdir.) Kadınlar berbat durumda değil, kadınlar telef olmuş durumda! fikrini savunmak, mücadeleyi bireysel düzeyden alıp, bir grup ve sınıf mücadelesine odaklanmayı ortaya koyuyordu ki bağımsız bir Kadın Özgürlüğü Hareketi'nin önemini sergilemek ne yazık ki yine erkek gücüyle yapılacak bir ortaklık olarak düşünülüyordu.

Ayrıca Öncül Kadın Birliği; kadınların maruz kaldığı baskı için, "toplum" tarafından biçilen, 'kadınlar bizim gibi davranmalı çünkü bizim düşüncemiz böyle işliyor' bakışıyla ortaya çıkan "cinsiyet rolü teorisine" de meydan okuyordu. Öncül Kadın Birliği'yle birlikte

bilimsel verilerle, kendi deneyim ve araştırmalarımıza dayanarak, kadının maruz kaldığı baskıdan kimin yarar sağladığı ile ilgili sorunun aciliyeti üzerine bir bilinç oluşturmaya başladık. Bunun üzerine anladık ki üzerimizdeki (kadınların) baskı bizim hatamız değildi, tarih boyunca gelişen söylemler ve tepemizde bize dayatılanlar bu konuda bizi daha da katı bir şekilde cesaretlendirdi.

Aslında "Kişisel Olan Politiktir" metni ve teorik içeriği, SCEF ve diğer radikal hareketlerin bize karşı başlattıkları savaşta benim kendi payıma düşen sorumluluğumdu. Bu metnin benim SCEF ile olan kişisel mücadelemin değil, SCEF ile olan genel bir mücadelenin ürünü olduğunu kanıksamak önemliydi.

Anlaşılması zorunlu olan bir başka mesele de metnin sadece benim düşüncelerimden doğmamış olmasıdır. Bu metin, Kadın Özgürlüğü Hareketi'nin bir ürünüdür ve özel bir grubun desteği ile oluşturulmuştur (New York'lu Radikal Kadınlar) ki bu özel grup sıklıkla

Öncül Kadınlar Birliği'nin alt bir fraksiyonu olarak tanımlanmaktadır.

Tabi ki New York'lu Radikal Kadınlar'ın ve benzer radikal hareketlerin içinde, başından beri bilinçlenmeye karşı çıkan, kadınlar üzerindeki baskıda kadınların suçu olduğunu ve bu hususta beyin yıkadıklarını, aslında durumun politik bir mesele değil, sosyolojik ve psikolojik bir mesele olduğunu iddia edenler de vardı. Bu düşünceye sahip kişiler Öncül Kadın Birliği'nin teorik zemininin oluşturulmasına da destek oldular. Üzerimizde standart bir fikir birliği yaratıp, bizi yeni teoriler için durulmaya, bilenmeye, gelişmeye, saflaşmaya ve açıkça ifadeler sunmaya zorladılar, böylece iş daha net bir şekilde yayılacaktı. New York'lu Radikal Kadınlar toplantılarından sonra, Öncül Kadın Birliği fraksiyonu genelde soluğu Miteras adında nefis dondurmalı elma turtaları satan bir restorantta alıyordu. Burada sabah ikiye üçe kadar toplantıların nasıl gittiği ve alınan kararların akıbeti üzerine tartışılıyordu, mükemmel bir şekilde neyin desteklenip, neye karşı çıkıldığı ortaya

konuyordu.

1968 Eylül'ünde, "Kişisel Olan Politiktir" yazılmadan altı ay önce, Miss Amerika Güzellik Yarışması Protestoları; 'Geliştirdiğimiz Öncül Kadın Birliği fikri, dışarıda eylem yapan bir grup için neden bu kadar önemli ?' sorusunu defalarca gündeme getirdi. "Miss Amerika Güzellik Yarışması Protestoları'nın Bir Eleştirisi" isimli başka bir makalemde, bazı kadın karşıtı fraksiyonlara dahil protestocuların, bizim argümanlarımızı, güzellik ve güzellik adaylarının durumu üzerinden nasıl tüm kadınlar üzerinde bir baskı yarattıklarını eleştirdim. "Yaşasın Blok Karşıtlığı, Miss Amerika" ve "Miss Amerika Büyük Bir Takma Memedir" gibi pankartlar, kadınlara sahte bir güzellik empoze eden erkek ve patronlardan oluşan rakiplerimizin düzenlediği tezgahlardı.

Politik mücadele ve münazara iyi bir politik teorinin anahtarıdır. Teori, pratik hayatta deneyimlenene kadar sadece bir kelime bütünüdür. Birçok teori, pratiğe dönüştürülürken iyi ya da kötü beklenmedik sonuçlar

doğurur.

"Kişisel Olan Politiktir" metnini bugünün değerleriyle adapte ederek, yeniden yazmayı düşünürken – metnin, zaman koşullarına ve deneyimlere göre nasıl direndiğini gördüğümde açıkçası şaşırdım. Temel sınıf tanımım ve bazı kısımlarında yapılacak geliştirmeler dışında, metinde çok büyük bir ekleme ya da çıkarma yapmama gerek yoktu. Özellikle başıma en çok dert açan "Kadınlar, (zenciler ve işçiler gibi) tek başlarına hareket etmeyecek kadar zekiler" ve "Evde olmak, iş hayatı keşmekeşinde olmaktan daha kötü bir durum değildir" gibi yanlış anlaşılmaların yeniden ifade edilmesi önemliydi.

İlk olarak, bazı Öncül Kadın Birliği üyelerinin eleştirdiği gibi, 'kadınlar hiçbir şeyle mücadele etmeyecek kadar zekidir' diye yanlış anladıkları kısım çok önemli. Oradaki asıl ifade şuydu: kadınlar kazanamayacakları bir durumda, tek başlarına hareket etmeyecek kadar zekidir çünkü işin geri tepmesi baskıdan çok daha kötüdür. Ancak bireysel mücadele

bazen bize bazı şeyler sunuyordu, özellikle Bağımsız Kadın Hareketi geriye çekildiği ya da gözden kaybolduğu zamanlarda, yapabileceğimiz en iyi şeylerden biri buydu. Her zaman bir şeyleri örtmeye zorlanıyoruz. Bağımsız Kadın Hareketi gelgitler yaşarken, üzerimizdeki baskılar izole alanlarda devam ediyordu, evleri düşünün. Bu noktada hareket için dahi mücadele etmek zaman zaman bireysel düzeyde kalıyor. Bireysel mücadele daima sınırlıdır, erkek egemenliğine karşı girişilen mücadelede daha fazla güce ihtiyaç var.

Bir başka nokta ise özgür olma konusunda, Susan B. Anthony'nin görüşlerini paylaşıyorum, her kadının "kendi cüzdanının" olması şart. Kamusal iş gücüne katılamadığı sürece kadınlar özgürleşemez. Bu durum aynı zamanda çocuk bakımı ve iş yerlerindeki kadın-erkek eşitliğinin yeniden düzenlenmesi gibi konulara karşı bir arada olmak adına önemli. Erkekler ev işleri ve çocuk bakımı gibi konularda iş bölümü yaparlarsa, kadınların tüm bu yüklerin altında ezilmesine artık gerek kalmayacaktır.

Umuyorum ki "Kişisel Olan Politiktir" ve "Öncül Kadın Birliği" konularındaki düzeltmelere ve yanlış anlaşılmalara netlik getirebilmişimdir. Öncül Kadın Birliği radikal feministlerinin geliştirdiği birçok teori ya yeniden tasarlandı ya çarpıtıldı, ya da sadece kafalarda kaldı ve bazen radikal çıkarlar uğruna hareketin kendisine karşı kullanıldı. Teorilerin, gerçek dünyayı eleştirmeleri önemlidir, birçok alanda olduğu gibi, bir şeylerin değerini elimizden kayıp gittiğinde anlıyoruz, düşüncelerimizi saptırmalara ve yanlış kullanımlara karşı savunmalıyız.

Carol Hanisch

Ocak 2006.

LILITH karikatürü 1968

KİŞİSEL OLAN POLİTİKTİR

Carol Hanisch

Bu makele, sol tandansın üzerinde sıklıkla durduğu "terapiye" karşı "terapi ve politika" meselesine dayanıyor. Ya da bu durumu "kişisel" ve "politik olan" veya kullandıkları başka birçok tanımla ifade ediyorlar ve bu mevzunun ülke geneline yayıldığını sanıyorum. Henüz New Orleans'taki bu gruplardan birini ziyaret etmemiştim ancak bir yıldan daha fazla bir süredir New York ve Gainesville'deki grupların toplantılarına katılıyordum. Tüm bu gruplar kendilerine "terapi" grubu diyorlardı ve kendilerini "daha politik" olarak addeden kadınların oluşturduğu "bireysel" gruplardı. Benim üzerinde duracağım şey, kendi deneyimlerime dayanarak bu terapi gruplarının mevcut durumudur.

Mantıklı düşünülürse dile pelesenk olmuş "terapi" sözcüğünün açıkça yanlış bir kullanımı var. Terapi

hasta olan birini iyileştirmek için sunulan bir tedavi yöntemi, örneğin kişisel bir çözüm. Benim ya da diğer kadınların terapiye ihtiyacı olduğu fikri beni incitiyor. Kadınlar berbat durumda değil, kadınlar telef olmuş durumda! Bu nedenle nesnel koşulları değiştirmemiz gerekiyor. Terapi bizi kötü kişisel alternatif durumumuza hapsediyor.

Bu grupların içindeki kadınların acil kişisel sorunlarını çözmek için yeterince çaba gösterilmiyor. Bu gruplarda, tartışılacak konular genelde iki yöntemle belirleniyor: Küçük bir grup içinde sorular sırayla masaya yatırılıyor (Örneğin; kız/ erkek bebek ya da çocuk sahibi olmamak, siz hangisini tercih ediyorsunuz ve niçin? Ya da erkek olan eşin sizden daha fazla ya da az geliri varsa, bu durum ilişkinizi nasıl etkiliyor?) Sonra herkes odada dolanarak soruların cevaplarını, kendi kişisel deneyimlerimize göre veriyor. Herkes bu şekilde konuşuyor. Görüşmenin sonunda verilen cevaplar bir araya getirilip, aralarında bağlantılar kuruluyor.

Kanımca tam bu noktada ve belki de çok daha uzun bir zaman aralığı için, yapılan bu çözümleme seansları aslında politik bir aktiviteyi biçimlendiriyor. Bu tip görüşmelere katılmayı tercih etmiyorum, çünkü "kişisel sorunlarım" üzerine konuşmaya ihtiyacım var ve aslında böyle bir yöntemi kişisel sorunlarımı çözmek için kullanmayı da yeğlemem. Aktivist bir kadın olarak güçlü, özverili, öteki-merkezli, fedakar ve genele göre daha fazla kendi hayatım üzerinde irade sahibi olmalıyım. Hayatındaki sorunlara boyun eğmek bir tür zayıflıktır. Bu yüzden güçlü bir kadın olmak istiyorum, aktivist eylem döneminde, kişisel çözümünü bulamayacağım hiçbir gerçek sorunu kabul etmem (genellikle direkt olarak kapitalist sistemle ilintili olan sıkıntılar dışında). Bu noktada politik bir aktivizm, bana söylemem için dayatılanların yerine kendi hayatım için neye inanıyorsam onu söylemem gerekliliğini ortaya çıkarır.

Bu yüzden katıldığımız bu seansların mantığı asla kişisel sorunlar için bir çözüm sunamaz. Bu seans gruplarının neticesinde ortaya şöyle bir durum çıkıyor:

kişisel problemlerin hepsi aslında politik problemlerdir. Bu noktada kişisel bir çözümden bahsetmek mümkün değil. Kolektif sorunlar için kolektif eyleme ihtiyacımız var. Bu görüşmelere katıldım ve katılmaya devam ediyorum çünkü "politik okumalarım" ve "politik eylemlerim", dört yıl boyunca katıldığım toplantıların bana veremediği politik bir bakış açısı kazandırdı. Dünyayı toz pembe gördüğüm gözlüklerimi çıkarmak zorundaydım çünkü bir kadın olarak hayatın ne kadar gaddar olduğu dehşetiyle yüzleştim. "Öteki insanların" mücadelelerinde; gizli, entelektüel ve burnu havada her şeye karşı ciddi bir anlayış elde ettim.

Bu, bakış açılarının terapötik olduklarının inkarı değil şüphesiz. Bu bakış açılarını kişisel terapiye karşı, "politik terapi" olarak tanımlamayı yeğliyorum. En önemli şey kendini- suçlamak yanılgısından kurtulmaktır. Kendi üzücü durumumuzda kadınların, zencilerin ve işçilerin (kendi hayatı için hiçbir şey yapmayanlara tezat kendi hayatı için sürekli bir şeyler yapan herkes benim gözümde işçidir. Bu yüzden tüm

kadınlar işçidir.) kendilerini suçlamaktan vazgeçtiklerini bir düşünün. Bence tüm ülkenin böyle bir politik terapiye ihtiyacı var. Siyahi hareketin kendi davalarında yaptıkları şey bizzat bu. Biz de aynısını kendi davamız için yapmalıyız. Öncelikle kendimizi suçlamaktan acilen vazgeçmeliyiz. Bu yaşamda ilk defa kendi hayatımız için odaklanmaya başlamalıyız. Aynı Lilith karikatüründe dendiği gibi "Değişiyorum. Aklım kaslarımı güçlendiriyor". Marx'a, Lenin'e, Engels'e, Mao'ya ve Ho'ya inanan herkes mesele üzerine tek ve son olan "iyi bir söze" sahip, ama bu şekilde iradelerine katkı sağlayamıyorlar ve tabi ki bu gruplar zaman kaybından başka bir şey değiller.

İçinde olduğum gruplarda marjinal yaşam tarzına ya da "özgür" kadın fikrine karşı sığ bir yaklaşım vardı. Bu koşullar altında tüm marjinallerin kötü olduğu sonucuna hızlıca varılıyor. Bir erkekle birlikte yaşamak ya da yaşamamak, grup hayatı sürmek, çift olmak ya da yalnız yaşamak, evli olmak ya da bekar olmak, bir kadınla birlikte olmak, evlilik dışı seks yapmak, dini inancı gereği evlenmemiş olmak

(celibacy) ya da lezbiyen olmak, ne olursa olsun her durumda hayat tarzları için iyi ya da kötü diye kesin yargılara varılıyor. Asla "aşırı özgür" bir yaşam tarzı yoktur; sadece kötü alternatifler vardır (bakış açısı bu).

Her şeyi açık açık ifade etmeye başladığımızda, bu mesele önemli düşüncelerden biri oluyor. Buna "kadın dayanışması hattı" diyoruz. Bu bize basitçe şunu söylüyor: kadınlar becerikli insanlardır. Kadınlar için söylenen kötü şeylerin başında ise (kadınlar aptaldır gibi) mitler var sonra kadınların bireysel olarak mücadele ettikleri şeyler (kadınlar fahişedir) ya da güncel olarak yeni bir toplumu sırtlanmak istediğimiz ve erkeklerin bunu bizimle paylaşmaları fikri (kadınlar hassas ve duygusaldır) geliyor. Zorunlulukların karşısında ezilen olarak davranan kadınlar (erkek egemenliğinde aptal gibi kabul görenler) ve tercih haklarının olmayışı. Kadınlar kendi yaşamlarını idame ettirmek için türlü hileler geliştiriyorlar (bir iş bulma durumunda ya da erkekle olan ilşikisinde tatlı görünüp, fıkırdıyorlar) ki bu hileli

yönteme kadınlar, birliktelik gücü ortaya çıkana kadar gerekli bir zorunlulukla başvurmaya devam edecekler. Kadınlar, (zenciler ve işçiler gibi) tek başlarına hareket etmeyecek kadar zekiler. Evde olmak, iş hayatı keşmekeşinde olmaktan daha kötü bir durum değildir. Asıl kötü olan hem evle ilgili sorumlulukları olup hem de çalışıyor olmaktır. Kadınlar: Zenciler ve işçiler gibi artık "yanlışlıklar" için kendimizi suçlamaktan vazgeçmeliyiz.

Bu meseleyi açık açık konuşulabilir hale getirmek ve kadınların hayatlarıyla bağdaştırmak on aya yakın bir zamanımızı aldı. Yapacağımız eylemelerin hangi bakış açısına dayalı olacağı önemli. Grup ilk başlarda, çoğunluğun fikir birliği etrafında hareket ediyordu, sokağa çıkıp evliliğe karşı, bebek sahibi olmaya karşı, özgür seks için, makyaj yapan kadınlara karşı, ev kadınlığına karşı, biyolojik farklılık gözetmeksizin eşitlik için (Tanrı bilir daha neler neler için) gösteri yapacaktı. Şimdi farkına vardık ki tüm bunlar "kişisel çözümcülüklermiş". Birçok eylem grubunun "eylemleri" bu çizgiler arasında sıkıştı. Misal, Miss

Amerika Güzellik Yarışması'nı protesto olayındaki karşıt-kadın eylemi, teorik bir zemine dayanmadan meydanlarda bağıranlardan oluşuyordu. Bazı gruplar ise adamakıllı bir teorik zemin oluşturmadan, küçük kızlar için gündüz bakım evleri kurma derdindeydi.

Tabi ki bunlar bir eylem yapılmadığı anlamına gelmez. Şu an gruptaki bazı kadınların neden bir şeyler yapmak istemediklerinin çok mantıklı sebepleri var. Örneğin sebeplerin başında, *en iyi yol olduğunu düşünerek yaptığımız bu şeyler benim için çok önemli mi* ya da *bu yapılması gereken şey doğru eylem mi* gibi sıklıkla üzerinde düşünülen sorular var. Ben dışarı çıkıp, hareket adına "bir şeyler" yapmayı reddettim. Eylem yapmak ya da yapmamak meselesi üzerine New York grubumuzda çok fazla fikir uyuşmazlığı vardı. Miss Amerika Güzellik Yarışması'na karşı çıkıldığında, aklımızda en ufak bir soru yoktu, burada yapılmak istenen yapılmıştı. Bunun doğru bir eylem olduğunu düşündük. Eylemle ilgili yanlış şeyler vardı, ama zaten işin özü de buydu. Bunlar "terapi" ya da "kişisel" olarak itham edilen şeylerle ilgili deneyimlerimi oluşturdu. Belki de bazı

grupların terapi olgusuna yönelmesi faydalıdır. Belki de cevap, acil eylem fikrini destekleyen bireysel deneyimlerimizden gelen çözümleme yollarının küçümsenmesidir. Ancak ne yolla olursa olsun, bu işin yol alması için neler yapacağımızı düşünerek bulmalıyız. Bazılarımız bununla ilgili kılavuz bir kitap yazmayı denedi ve üzerinde hala çalışılıyor, umarım sürekli halde yayınlanacak bir duruma ulaşır.

Kendi kişisel deneyimlerimizden nasıl faydalı sonuçlar çıkarmamız gerektiğini öğrenmek ve bu sonuçları nasıl birbiriyle bağlayacağımızı düşünmek kesinlikle önemli.

Son olarak: apolitik kadınların da ne dediğine kulak vermemiz gerekiyor - onları da harekete entegre olmaya zorlamak iyi bir şey değil ama hep birlikte bu mücadeleyi kitlesel bir eyleme dönüştürebiliriz. Hareket için tam zamanlı mesai harcayanlar, işleri sınırlandırmaya daha yatkın oluyorlar. Şimdi; harekete dahil olmayan kadınlar bizimle aynı fikirde değilse, ne diyebiliriz ki, onları apolitik varsaydığımız için suçlular mı? Asıl sorun bizim bazı kalıplaşmış fikirlerimizde. Kadınlar toplu hareketi terk ettiler.

Durum apaçık ortada, seks kölesi olmaktan ve iş politikaya gelince eşitlik naraları atan iki yüzlü erkeklerin pisliklerine dahil olmaktan yorulduk. Ama gerçekte bundan daha fazlası var. Her ne kadar bunu şu an açıkça ifade edemesem de. Bence apolitik kadınların harekete dahil olmamaları iyi nedenlerden dolayı değil, 'eğer bizim gibi düşünmezsen ve bizim gibi yaşamazsan gruba dahil olamazsın' zihniyeti, bizim kendi fiyaskomuz. Demek istediğim şey; apolitik kadınların (ki bence yeterince politikler) bilinci, bizim sahip olduğumuz ve inandığımız politik bilinç kadar geçerli. Neden birçok kadının eyleme geçmediği meselesi üzerine doğru dürüst düşünmeliyiz. Belki bu hareketin sorunlu yanları vardır, belki de neden eyleme yöneldiğimiz konusunda sıkıntılarımız vardır ya da en büyük sıkıntı 'eylem neden gerekli?' gibi bir sorunun yanıtının kafamızda henüz netleşmemiş olmasıdır.

Şubat, 1969

Kaynaklar

Acar, Feride (1995). "Türkiye'de İsalmcı Hareket ve Kadın: Kadın Dergileri ve Bir Grup Üniversite Öğrencisi Üzerinde Bir İnceleme" Tekeli, Şirin (ed)*1980'ler Türkiyesinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar içinde,* (s.79-100), İstanbul: İletişim

Acuner, S. (2002). 90'lı Yıllar ve Resmi Düzeyde Kurumsallaşmanın Doğuş Aşamaları. A. B. Günal içinde, *90'larda Türkiye'de Feminizm* (s. 125-158). İstanbul: İletişim.

Bora, Aksu; Asena Günal. (2002). *90'larda Türkiye'de Feminizm.* İstanbul: İletişim.

Akis, Y; Özakın, Ü; Sancar, S. (2009, Bahar). "Türkiye'de Feminizm ve Kadın Hareketi". *Cogito*, 58: 245-258.

Atakul, Satı. (2002). *Popüler Feminist bir Yayın Deneyimi: Kadınlara Mahsus Gazete Pazartesi.* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Arat, Yeşim (1995). "Feminizm ve İslam: Kadın ve Aile Dergisinin Düşündürdükleri", Tekeli, Şirin (ed)*1980'ler Türkiyesinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar içinde,* (s.101-113), İstanbul: İletişim

Çağlayan, Handan (2007). *Analar, Yoldaşlar, Tanrıçalar. İstabul: İletişim Yay.*

Düzkan, Ayşe (2011). "İkinci Dalga Feminizm", Amargi *Amargi İstanbul Feminizm Tartışmaları*, (176-192) İstanbul: Amargi Yayınevi.

Fougeyrollas-Schwebel, Dominique (2007). "Feminist Hareketler" Hirata, Helena; F. Laborie; H. Le Doare; D. Senotier *Eleştirel Feminizm Sözlüğü* içinde (çev. Gülnur acar-Savran) (s.172-178). İstanbul: Kanat Kitap

Gill, Rosalind (2007). "Post Feminist Media Culture: Elements of Sensibility" *European Journal of Cultural Studies*, 10(2): 147-166.

Göle, Nilüfer (2011). *Modern Mahrem, İstanbul: Metis.*

Işık, N. (2002). "1990'lı Yıllarda Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Hareketi İçinde Oluşmuş Bazı Gözlem ve Düşünceler". A. B. Günal içinde, *90'larda Türkiye'de Feminizm* (s. 41-72). İstanbul: İletişim.

(der) (2001) "Sunuş" İlyasoğlu, Aynur; Necla Akgökçe; "Yerli Bir Feminizme Doğru", İlyasoğlu, Aynur; Necla Akgökçe. (s. 1-14.) İstanbul: Sel Yayıncılık.

Kandiyoti, Deniz (1996). "Giriş: Bir Alanın Öyküsü, Kadın Araştırmalarının Gelişimi" Kandiyoti, Deniz *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler* içinde (s. 8-17) İstanbul: Metis.

Kardam, Filiz ve Yıldız Ecevit. (2002). "1990'ların Sonunda Bir Kadın İletişim Kuruluşu: Uçan Süpürge."

Aksu Bora ve Asena Günal, *90'larda Türkiye'de Feminizm* içinde (s. 87-108). İstanbul: İletişim.

Kırca-Schroeder, Süheyla (2007). *Popüler Feminizm.* İstanbul: Bağlam.

Koçali, F. (2002). "Kadınlara Mahsus Gazete Pazartesi". Bora Aksu ve Asena Günal, *90'larda Türkiye'de Feminizm* içinde (s. 73-85). İstanbul: İletişim.

Kural-Alankuş, Sevda (1997). "Alternatif Kamular/Gruplar ve İslamcı Kadın Kimliği", *Toplum ve Bilim,* 72: 5-44.

Kümbetoğlu, B. (2002). Kadınlara İlişkin Projeler. Bora, Aksu; Asena Günal içinde, *90'larda Türkiye'de Feminizm* (s. 159-181). İstanbul: İletişim.

MEDİZ: Medya İzleme Grubu (2008). *Medyada Cinsiyetçiliğe Son.* İstanbul: MEDİZ, Filmmor.

Ramazanoğlu, Caroline (1989). Feminizm and Contradiction of Oppression, Londra: Routledge.

Tekeli, Şirin (1995). "1980ler Türkiye'sinde Kadınlar", *1980'ler Türkiyesinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*" Tekeli, Şirin (ed) (s.15-49), İstanbul: İletişim.

Selek, Pınar (tarih yok). *Benim Feminizmim: Akrobatik Feminizm.* Pınar Selek: http://www.pinarselek.com/public/page_item.aspx?id=658 (erişim 18 Mart 2013)

Uçan Süpürge (2003). *CEDAW Sivil Toplum Forumu Atölye Çalışmaları.* Ankara: Uçan Süpürge Yayınları.

Walby, Silvia (1990). *Theorising Pathriarchy.* Londra: Basil Blakwell.

Kişisel Olan Politiktir, 20. Yüzyılın en öznel politik mottolarından biri. Carol Hanisch'in kadın terapi gruplarından hareketle kaleme aldığı, radikal feminizmin yapı taşı olan bu metin sadece ait olduğu dönemin ruhunu yansıtmıyor, modern kadının kimlik arayışının en öznel çığlığı olarak bugüne de sesleniyor. Elinizdeki kitapta Hanisch'in tartışmasına ek olarak, ilk radikal feminist örgütlerden biri olan Kırmızı Jartiyerler'in manifestosunu, akademisyen Hanife Aliefendioğlu'nun Türkiye'deki radikal feminizmin gelişimini incelediği makalesini ve televizyoncu-gazeteci A. Nazar Erişkin'in konuya ilişkin öznel bir kritiğini bulacaksınız.

KÜLT

ISBN-13: 978-6058671744

9 786058 671744